

Драгиша Рашовић, НА СТАЗИ СЛОБОДЕ, Унирекс,
Подгорица 1996, 341 страна

У издању УНИРЕКС-а (Подгорица 1996. год.) изашла је књига Драгише Рашовића, историчара и публицисте, "Колашински срез у народно-ослободилачком рату и социјалистичкој револуцији 1941-1945.", а у издању Културно-просвјетне заједнице у Подгорици изашла је 1997. његова књига "На стази слободе".

Драгиша Рашовић је дуже вријеме присутан у историографији као публициста и истраживач. Своје прилоге за историју колашинског краја, приказе на историјске публикације, коментаре, напise из области просвјете, коментаре закона из области образовања и друге пригодне напise о историјским догађајима и јубилејима публиковао је у историјским и другим часописима, просвјетним листовима и публикацијама Савеза бораца. Поменуте двије књиге посветио је Колашину, гдје је утемељено формирање Републике Црне Горе у Демократској Федеративној Републици Југославији, и јубиларној педесетогодишњици побједе над фашизмом и учесницима у одбрамбеним ослободилачким ратовима, антифашистима и интернационалистима.

Као што и носи назив, дјело је посвећено узвишеном чину стицања слободе. Велики син колашинског краја, интернационалиста и храбри борац за слободу Вељко Влаховић је једном приликом рекао да Црногорци никада

у својој славној прошлости нијесу молили за слободу. Они су се увијек борили за њу и извојевали је. Те максиме држи се Рашовић по угледу и на своје претке.

"Колашин је познат широм земље по историјским збивањима у новијој историји", каже Драгиша Рашовић. "Дично стоји, усправан као споменик, у рату рањен, порушен, опустошен, измучен, гладан, окрвављен у крвавом ратничком занату, али никад *ройски ушамничен*. Ушао је у историју на велика врата као тврди, непокорен, град споменик, *град херој по указу народа* и доносилаца златне слободе." Колашин је био центар важнијих историјских збивања у току народноослободилачке борбе у Црној Гори 1941-1945. год. Нема тога града ни у свјетској историји, или бар мени није познато, који је за тако релативно кратко вријеме прелазео из руку једне у руке друге војне силе равно 16 пута. Колашин је био у рукама НОП-а просјечно 5 мјесеци у току једне ратне године. Колашин су околности и догађаји доводили у положај главног града Црне Горе, а колашински крај у централну ослободилачку операцију. У Колашину су се консолидовале антифашистичке организације омладине и жена, ту је повремено било средиште савезничких војних мисија, политичког и војног руководства НОП-а за Црну Гору, а од особите важности је што је у Колашину

политички и правно утемељена федерална Република Црна Гора у Демократској Федеративној Југославији.

У првој књизи Колашински срез у НОР-у и социјалистичкој револуцији 1941-1945. Рашовић представља Колашин као средиште народноослободилачке борбе и револуције у Црној Гори. Он почиње своје казивање с агресијом фашизма у Европи и припремама КПЈ за одбрану од фашизма, затим о мартовским догађајима и ослобођењу Колашина 20. јула 1941, Првом, Другом и Трећем засједању ЗАВНО-а Црне Горе и Боке, њиховим одлукама и значају, а затим хронолошки о завршним операцијама за ослобођење Југославије и посебно о доприносу колашинског среза побједи над фашизмом.

У укупном садржају аутор представља Колашин као *историјску њозорницу*, а опис догађања - као својеврсну *историјску чиианку*.

Рашовић говори, описује и представља велики број историјских личности из колашинског краја, актера НОР-а и револуције, па, између осталог, каже: "Не спорећи домет и значај других, пет историјских личности из колашинског краја означавале су вријеме о којему је ријеч у овој књизи: Велимир Вељко Влаховић, Милован Ђилас, Гаврило Дожић, Петко Милетић и Ђуро Меденица", о којима он посебно и опширно пише.

Специфичност колашинског краја у НОР-у је у томе што се на његовом подручју налазе и два масовна партизанска гробља; једно на Брези, а друго на Гротуљи, код Мојковца, која Рашовић са посебним пијететом обрађује у својој књизи. Ту су сахрањени истакнути борци и руководиоци које су окупатор и домаћи издајници погубили. Рашовић наводи и њихова имена. Садржај ове књиге обогаћен је и именима вијећника ЗАВНО-а Црне Горе.

Оно што ову књигу чини посебно вриједном и значајном јесте хроно-

логија догађаја 1941-1945. по годинама. Сама чињеница да је аутор у овој књизи хронолошки обрадио 534 датума значајних историјских догађаја говори о величини, значају и узвишености НОР-а и револуције, посебно у колашинском крају. Готово сви ти датуми проистичу из историје колашинског среза са ширим значењем.

Све у свему, овакву хронологију догађаја сваки читалац, а прије свакога грађанин колашинског краја, може наћи *само* у књизи Драгише Рашовића. Њен значај је велики као пригодне публикације поводом коначне побједи над фашизмом.

II

Тематика друге књиге - "На стази слободе" - јесте проширени наставак прве. Рецензенти - професор доктор Божидар Шекуларац и доктор Радоје Пајовић - кажу: "Књига Драгише Рашовића 'На стази слободе' представља спомен књигу на чијим су страницама исписана имена истакнутих црногорских револуционара, њихов животопис и револуционарна, односно, интернационалистичка дјелатност".

Аутор ове књиге аргументовано афирмише НОР и социјалистичку револуцију, а посебно свој родни крај, Колашин, кога он с правом назива средиштем и свјетиоником револуције - "*џрадом херојем њо указу народа*".

Аутор почиње ову књигу истакнутим личностима из рата и револуције. Књига садржи одабране ликове патриота, учесника одбрамбених и ослободилачких ратова, антифашиста и интернационалиста. Он говори о улози личности и народних маса у историји. Књига садржи велики број његових приказа историјског, педагошког и другог карактера, објављених у научним и стручним часописима. Он указује на раслојавање села и нестајање основних школа, као центара духовног и просвјетног живота народа, и указује на несагледиве последице тога. На

конкретним примјерима приказује лик тужбалице, афирмише улогу гусала у очувању духовног бића народа, у распламсавању борбе за слободу, по оној већ пословичној "пјесма нас је одржала - њојзи хвала". Књига је пуна живописних слика из народа. Ту је и лик мајке-партизанке, лик протојереја с крстом и петокраком, примјери појединих породица које су комплетно пошле у партизане и приложиле животе на олтар слободе: - синови Зорке Вујисић из Липова, синови Јова Милошева Ракочевића из Требањева и други.

Рашовић је у својим књигама сачувао од заборава и посебно приказао културно-историјске споменике колашинског краја, а посебан значај, како то и заслужује, придаје Манастиру Морачи, творевини Немањића, као духовном и културном центру колашинског краја, па и ширег подручја Црне Горе, насталог у XIII вијеку, у којем је дио образовања стекао и доктор теолошких наука српски патријарх Гаврило Дожић. Због његове историјске и духовне улоге, Рашовић назива Манастир Морачу хришћанским универзитетом.

Драгиша Рашовић је активни судионик НОР-а и велики заљубљеник социјалистичке револуције. Он каже: "Можда смо ми млађи социјалистичку идеологију примали као својеврсни опијум". Под утицајем те "наркозе" он ни данас не губи наду у социјализам, социјалну правду и хуманизам.

Иако активни учесник НОР-а и Револуције, хроничар и писац, Драгиша је врло скроман у давању историјских оцјена и судова. Он посебно истиче: "Свјесно сам се чувао субјективизма". То је његова посебна врлина као писца и историчара. Он читаоцу, на бази аргумената, описа догађања, представљања историјске истине и збиље - препушта оцјене и доношење

судова. Ипак, Рашовић је експлицитан и категоричан у дјвјема историјским појавама - догађањима:

Прво, он експлицитно тврди да четници (ријеч је о колашинском крају) у току рата нијесу испалили ни један метак на окупатора. Таква тврдња је веома значајна, с обзиром на то да мисионари четничке идеологије у новије вријеме покушавају да рехабилитују четнике и прикажу их равноправним са партизанима у погледу борбе за слободу, с том разликом што су се четници борили за краља и монархију, а партизани за републику. У покушају бесмислене рехабилитације четника прикључила се и црква користећи чин масовних опијела погинулим четницима.

Друго, Рашовић је такође експлицитан и категоричан у погледу карактера НОР-а и социјалистичке револуције. По њему, а и по многим другим домаћим и страним истакнутим историчарима и судионцима - НОР је прије свега имао ослободилачки карактер. Народноослободилачка војска Југославије је у току свог развоја израсла у моћну антифашистичку силу - четврту у Европи по војној снази, која је при крају рата бројала преко 800.000 бораца. Упоредо са развојем НОР-а стварала се нова народна власт која је прешла у руке народа и одузета од окупатора, домаћих издајника и квислинга. НОР је у свом развоју добијао и карактер револуције, коју Рашовић такође оправдава и слави.

Рашовић је своје књиге намијенио потомцима доносилаца слободе и творцима наше новије историје, са поруком и поуком да млади буду достојни својих славних предака. На тај начин одужио се и свом родном крају. Написао је доста обимну историјску грађу, па нека: "Покољења дјела суде - што је чије дају свјема".

Петар Т. Ракочевић